

KLAIPĖDOS MIESTO ISTORIJOS FRAGMENTAI **H. SCHEU ATSIMINIMUOSE**

Darius Barasa

Memuarai, atsiminimai, ypač autobiografiniai, visuomet buvo populiarius, intriguojantis ir nevienareikšmiškai vertinamas skaitinių bei istorijos šaltinių tipas. Memuarų vertę lemia nemaža jų teigiamybių, ypač didelis marginalinių detalių srautas. Kita vertus, memuaristikoje apstu negatyvumo, nes memuarai neretai siejami su pagražintais, tendencingais pasakojimais, užtušotomis detalėmis ir kt. Tad ir požiūris į juos kaip į istorinį šaltinį iki šiol išliko nepatikus, rezervuotas. Tačiau jei manysime, kad objektyvios ar vienintelės tiesos nėra, kad kiekvienas į aplinką žiūri iš savo varpinės, papasakota ar parašyta asmeninė istorija bei praeities patirtis kiekvienąkart atskleis kitokią, atrodytą, žinomų dalykų regėjimą. Tai skatina įsiklausyti į kiekvieną, kad ir šališką, pasakojimą – galbūt netyčia išgirsime dar negirdėtą žinomų įvykių versiją.

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomas žinomos Klaipėdos krašto asmenybės, grynakraujo klaipėdiečio, dvarininko, valdininko bei kultūrininko Hugo Scheu'aus (1845–1937 m.) archyvinis palikimas, tarp jų – ir 180 puslapių atsiminimų pluoštas¹. Vadinamasis *didysis atradimas* pastarųjų, regis, dar tik laukia ateityje, nes, be keleto memuarų ištraukų publikacijų², platesnio atsiminimų aptarimo iki šiol nebūta. Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad tarp gausaus srauto asmeninių prisiminimų apie šeimą, draugus, visuomeninę, kultūrinę veiklą, H. Scheu'aus memuaruose yra epizodų iš XIX a. antrosios pusės Klaipėdos gyvenimo. Šie memuarai buvo pradėti rašyti XIX a. pabaigoje, o baigti XX a. 4-ajame dešimtmetyje. Aprašomų įvykių laiko ribos yra maždaug 1850–1930 metai. Klaipėdiečių gyvenimo vaizdai daugiausia išskyla H. Scheu'aus vaikystės prisiminimuose.

Hugo Scheu'aus asmenybę šiandien yra pasisavinę šilutiškiai – dvarininkas čia tapo kone kultinė figūra. Šilutėje tebestovi bemaž 50 metų H. Scheu'aus valdytas dvaras, o paties dvarininko nuopelnai Šilutės miesto vystymuisi vertinami labdario bei mecenato epitetais. 2001 m. prie jo dvaro rūmų iškilęs paminklas su įrašu *miesto mecenatas* tai tik patvirtina. Paminėtina dar viena detalė: Šilutėje prasidėjęs Atgimimas neretai ėjo koja kojon su dvaro kapinių, kurios buvo sovietmečiu sunaikintos, sutvarkymu bei H. Scheu'aus kapo paieška.

Neabejotina, kad pats dr. H. Scheu'us nebuvo taip prisirišęs prie Šilutės, kaip galbūt norėtų manyti šilutiškiai. Dvarininko veikla rodo, kad jis save priskyrė platesnei, t. y. Rytų Prūsijos, erdvei, o Klaipėda šiuo atveju buvo ne kas kita kaip jo gimtasis miestas, su kuriuo buvo glaudžiai susijęs iki pat gyvenimo pabaigos. Klaipėdoje 1811 m. buvo gimęs jo tėvas, 1845 m. čia gimė ir pats dvarininkas. Šiame mieste prabėgo jo vaikystė, čia jis baigė miestiečių aukštesniąją mokyklą. Gerokai vėliau Klaipėdos apskrityje H. Scheu'us buvo įsigijęs Lėbartų dvarą (1873–1920), dirbo Dovilų valsčiaus viršaičiu (nuo 1881 m.). Valdininko karjerą pratęsė Klaipėdos apskrities valdyboje (*Kreistag*), kurioje dirbo beveik 35 metus (1884–1919). Po Pirmojo pasaulinio karo, Klaipėdos kraštą atskyrus nuo Vokietijos, H. Scheu'us buvo išrinktas į prancūzų sudarytą pirmąją direktoriją – tapo Žemės ūkio rūmų prezidentu (iki 1921 m.). Apie H. Scheu'aus visuotinį pripažinimą byloja

¹ MAB RS, F. 170-389.

² *Garbusis Šilokarčemos pilietis*, Šilutė, 2000.

faktas, kad dvarininkui dar gyvam esant jo vardu buvo pavadintos gatvės Šilutėje (1924 m.) ir Klaipėdoje (1933 m.).

Aukščiausiu karjeros pasiekimu pats dr. H. Scheu'us laikė didžiausio Rytų Prūsijos provincijos žemės ūkio kredito ir draudimo organizacijos prie Žemės ūkio ministerijos generalinio direktoriaus postą (1921–1925 m.). Reikšmingas turėtų pasirodyti ir kaizerio Wilhelmo II 1918 m. H. Scheu'ui suteiktas Karališkojo krašto ekonomikos tarėjo titulas, kuriuo, beje, dvarininkas bene labiausiai mėgo prisistatyti. Už nuopelnus krašto kultūrai bei ekonomikai 1922 m. dvarininkui taip pat buvo suteiktas Karaliaučiaus universiteto filosofijos garbės daktaro ir laisvųjų menų magistro laipsnis.³

Aukštos pareigos valstybės tarnyboje, taip pat visuomeninėse organizacijose, H. Scheu'ui garantavo geras pažintis su įtakingais valdininkais, kultūrininkais bei mokslo žmonėmis. Omenyje turimas ne Klaipėdos krašto elitas, kuriam dvarininkas pats priklausė. Juk nieko nuostabaus, kad Klaipėdos krašto Žemės ūkio rūmų prezidentas sakė tostą ir sėdėjo prie vieno stalo su krašto prefektu Gabrieliu Petisnė⁴. Atrodo, kur kas įdomiau skambėtų faktas, kad Pirmojo pasaulinio karo metais pas H. Scheu'ų jo dvare Šilutėje bene tris kartus lankėsi ir gyveno Vokietijos kronprincas Joachimas. Išlikusi korespondencija taip pat rodo ir asmeninę H. Scheu'aus pažintį su Rytų Prūsijos provincijos oberprezidentu Batozkiu. Žinoma, kad oficialioje, taip pat neoficialioje aplinkoje H. Scheu'ui teko bendrauti su anuometiniu Lietuvos prezidentu A. Smetona, ministru pirmininku E. Galvanausku, Klaipėdos krašto gubernatoriais.

Ne mažiau stebinanti yra H. Scheu'aus patirtis prestižinėse kultūrinėse organizacijose bei draugijose. Žinoma, kad jis buvo Botanikos, Antropologijos, Šeimų genealogijos, Tilžės lietuvių literatūrinės, Karaliaučiaus gamtos-ekonomikos, Įsruties senovės (nuo 1891 m.) ir Karaliaučiaus senovės „Prussia“ (nuo 1892 m. paprastasis, o nuo 1911 m. garbės) draugijų narys⁵. Dvarininkas buvo artimai pažįstamas su Karaliaučiaus universiteto rektoriumi, kalbininku, istoriku bei archeologu prof. A. Bezzenbergeriu, Karaliaučiaus istoriku prof. K. Lohmeyeriu, Rytų Prūsijos architektūrologu, restauratoriumi, paminklosaugininku R. Dethlefsenu, prof. E. Volteriu, dr. J. Basanavičiumi bei istoriku J. Sembritzkiu. Gerai buvo žinoma H. Scheu'aus aistra antikvarinėms senienoms – savo dvare Šilutėje XIX a. pab. buvo įsteigęs pirmąjį Klaipėdos krašte muziejų. Dvarininko nuopelnai Mažosios Lietuvos lituanistikai bei krašto proistorei yra neginčijami.

Vokiška H. Scheu'aus kilme ir dėl to būdingu socialinės padėties pranašumu netenka abejoti. Nors jam ir nepavyko galutinai įrodyti, kad jo giminės šaknys yra Pietų Vokietijoje (jo paties manymu, iš Rothenburgo prie Tauberio⁶, Bavarijoje), tačiau tiksliai žinoma, kad jo senelis Johannas Christianas Scheu'us (1770–1813) buvo gimęs Gumbinėje ir ten ėjo aukštas muitinės tarnautojo pareigas. Senelio užimtą aukštą padėtį visuomenėje liudija faktas, kad jo pirmos dukros krikštaitėvais tapo tokie įtakingi asmenys kaip Gumbinės karo ir domėnų rūmų tarėjai bei jų žmonos⁷. Vėliau senelis persikėlė į Rusnę, po to į Klaipėdą, kur irgi gavo gerą tarnybą muitinėje. H. Scheu'aus tėvas Arnoldas Carlas Scheu'us (1811–1886), gimęs Klaipėdoje, anksti tapo našlaičiu ir buvo globojamas Mažojo Tauralaukio dvarininko ir pirklio Sperberio.

Būtent prisiminimuose apie tėvą ir iškyla pirmieji Klaipėdos miesto kasdienybės vaizdai aptariamuose H. Scheu'aus memuaruose. Juose pažymima, kad globėjo valia tėvas lankė Klaipėdos miestiečių mokyklą, o ją baigęs, 1829–1832 m. buvo išsiųstas mokytis į Karaliaučiaus našlaičių seminariją, kurioje buvo rengiami mokytojai. Globėjo pageidavimu, atsisakęs mokytojo karjeros, tėvas iš padžių ėmė dirbti Sperberio firmoje, o vėliau perėjo į prekybą mediena besivertusią Klaipėdos didžpirklio Moiro firmą (Moir & Co), kurioje 10 metų dirbo buhalteriu (p. 6). Kaip teigia

³ MAB RS, f. 170-43, l. 1-2.

⁴ „Wisuotinis susiejimas Nemuno szalies laukininkystes kamaros“, *Laukininkystes Laiszkas Nemuno Szalies*, 1921, nr. 6.

⁵ MAB RS, f. 170-43, l. 1-2.

⁶ C. Zimmer, „Feierabendstunde bei Hugo Scheu. Besinnliches aus einem arbeitsreichen Leben“, *Memelländisch Rundschau*, 1931 04 01, Nr. 77.

⁷ MAB RS, f. 170-1, l. 22.

H. Scheu'us, jo tėvui, matyt, neblogai sekėsi, nes jau 1844 m. su kompanionu Th. Overlanderiu užsakė pastatyti pirmąją barką „Othello“, o 1852 m. – antrą barką „Myrrha“. Abu laivai davė pelną, nes tėvas netrukus nusipirko Mellville namą ir didelį sklypą Liepojos gatvėje, taip pat Hundsalzo viešbutį, po to turėjo rimtų ketinimų įsigyti netgi Aulaukio (vok. *Charlottenhof*) dvarą prie Klaipėdos (p. 10). H. Scheu'aus liudijimu, jo tėvas anuomet buvo turtingas žmogus – be viso to, žmonai buvo nupirkęs fortepijoną, namuose laikė tarnaitę, turėjo nuosavą fajetoną ir lankėsi masoniškoje pirklių *Concordia* draugijoje. Vis dėlto, kaip prisimena H. Scheu'us, jų namuose, kaip ir pas kitus tokius pat pasiturinčius miestiečius, tualetu namuose nebuvo, ir jo tėvai bei visi namo gyventojai buvo priversti dieną ar naktį, bet kokiu oru, eiti siauru kiemu į labai primityvią, tačiau intymią vietelę (p. 19).

H. Scheu'aus tėvas mėgo linksmas kompanijas bei draugijas, todėl, kaip prisimena sūnus, pavalgęs vakariene, užsimesdavo apsiaustą ir išeidavo į *Concordia*, kur su senesniais bei jaunesniais tokiais pat ponais lošdavo kortomis *bostoną* ar *vistą*, pasakodavo anekdotus, šaipydavosi vieni iš kitų silpnybių. Sūnus tokį tėvo pomėgį atsiminimuose įvertino gan kritiškai: jo manymu, tokie vakarai buvo ne kas kita kaip tuščias laiko švaistymas. Suprantama, tokia tėvo aistra buvo nepatenkinta ir jo žmona, kuri ištusis vakarus likdavusi su vaikais namuose (p. 26).

H. Scheu'us taip pat užsimena apie tėvo aistrą medžioklei. Su bendraminčiais jis nuomojosi *Pirklių plantaciją*, kur rengdavo medžiokles. Vienos tokios medžioklės metu, neatsargiai elgdamasis su šautuvu, susižeidė ir nuo žaizdų mirė tėvo medžioklės draugas burių meistras (*Segelmacher*) Brandtas (p. 28). Velionio Brandto švarkas su didele skylė ir gausiomis kraujo dėmėmis dar ilgai kabojo Scheu'ų namuose.

Rekreacijos tema išplėtojama prisiminimuose apie Klaipėdos priemiesčio XIX a. vid. želdynus bei poilsio vietas. Nors istoriografijoje *Miesto* bei *Pirklių plantacijos, Karališkasis miškelis, Wienerio promenada*, taip pat pirklio žydo Juliaus Ludwigo Wienerio bei Plantacijos inspektoriaus Riecherto pavardės yra gan gerai žinomos, tačiau H. Scheu'aus atsiminimuose randama papildymų bei naujos informacijos. Pasak memuarų autoriaus, jo tėvas buvo išrinktas į miesto tarybą ir jam buvo pavesta prižiūrėti Miesto plantaciją, kuri anuomet buvusi iš dalies užnešta slenkančio smėlio. Jo tėvo vadovaujami valstiečiai esą privežę begalę vežimų pušų sodinukų, kurie buvo pasodinti taip pat jo tėvui prižiūrėti. H. Scheu'aus teigimu, įrengti promenadą, skirtą Plantacijos inspektoriaus Riecherto atminimui, nuo Liepojos vartų pro Riecherto paminklą link švyturio esą irgi liepęs jo tėvas (p. 16). Kitoje memuarų vietoje tai akcentuojama dar labiau: esą ta promenada yra jo vienintelio, t. y. H. Scheu'aus tėvo, kūrinys (p. 24).

Anot memuarų autoriaus, klaipėdiečiai XIX a. vid. teturėję vienintelę vietą išskyloms – užėiga ar viešbutį *Žaliajame slėnyje* (*Grünthal*), kuris priklausė Mažajam Tauralaukiui ir buvo netoli Bomelio Vitės. Tuomet kiekvieną sekmadienį bei gražiomis vasaros popietėmis prie Liepojos vartų rikiuodavosi vežimai, kuriais už 20 pfenigių buvo galima nukakti ir grįžti iš Žaliaslėnio. Nepaisant to, daugelis pirmenybę teikdavo pasivaikščiavimui pėstute Žaliaslėnio link vedusiu plačiu pėsčiųjų taku. Nors šalia Dangės upės buvusi Žaliaslėnio užėiga, kurioje stovėjo apie keletą tuzinų stalų bei suolų, anuomet tenkino tik kuklius klaipėdiečių pageidavimus, tačiau ji sutraukdavusi minias žmonių. Ypatinga švente virsdavusi antra Sekminių diena, kuomet čia susirinkdavo kone visos miesto kambarinės, namų prievaizdai bei vežikai. Žaisdami visiems gerai žinomus žaidimus su fantais, jie čia puikiai leisdavo anas vasaros popietes, kurios paprastai baigdavosi šokiais ant žolės, skambant tikrai kaimiškai muzikai. Vėliau vietoj senos Žaliaslėnio užėigos buvo pastatytas imponantiškas viešbutis, tačiau jis jau niekada nebesulaukė tokio populiarumo (p. 15–16).

Kaip atsimena H. Scheu'us, apie 1855 m. buvo sudarytas specialus komitetas, kuris vietą pramogai mėgino įrengti ir *Karališkojoje giraitėje*. Deja, ji buvo skirta labiau pasiturintiems publikai ir todėl nebuvo tokia populiari. Čia rinkdavosi pasiturintys miestiečiai iš vadinamojo vidurinio sluoksnio, tokie kaip H. Scheu'aus tėvas ar jo dėdė Ziegleris, kurie čia popietėmis mėgdavo išgerti kavos ar iš nedidelės sumos pinigų lošti domino. H. Scheu'us pažymi, kad čia išgerti kavos dažnai

ateidavo ir žinomas miesto geradarys bei palūkininkas žydas Wieneris. Autoriui įsiminė nutikimas, kai vieną kartą tarp čia buvusių išdygo nepažįstamas ponas, kuris visų ten buvusių pasiteiravo, ar galėtų parodyti keletą fokusų su kortomis. Tuomet Wienerio mesta pastaba suerzinusi nepažįstamąjį ir vėliau demonstruodamas savo fokusą jis taip stipriai trenkė kortomis į Wienerio stalą, kad net apvirto pastarojo puodelis su kava. Pasak H. Scheu'aus, anas p. Wienerį sunervinęs nepažįstamasis buvo garsus iliuzionistas Bellachinis (p. 15).

H. Scheu'us, tuomet dar buvęs mažametis, prisimena, kaip ant Wienerio pakaušio buvo pastebėjęs baltų plaukų kuokštą. Apie tai balsu kartą prasitarė tėvui. Pastarasis liepęs nutilti, pakuždomis paaiškino, jog tai buvo pernelyg mažas perukas, dengęs tik dalį Wienerio baltų plaukų. H. Scheu'us taip pat mini, kad Wieneris kavinėje nesuvargotą cukrų kiekvieną kartą įsukdavęs į popieriaus skiautę, kurią įsidėdavo kišenėn (p. 15). Anot autoriaus, apie jo taupumą mieste buvo pasakojamos įvairios linksmos istorijos.

Tęsdamas pramogų temą, atsiminimuose autorius užsimena, kad anapus marių protakos, Kuršių nerijoje ties Klaipėda ilgą laiką irgi tebuvo tik vienintelė smuklė (restoranas) Smiltynėjė, kuri buvusi tokia primityvi, lyg būtų kilusi iš karalienės Luizės laikų (p. 13). Juodkrantę klaipėdiečiai, pasak H. Scheu'aus, atrado palyginti vėlai, kuomet pradėjo reguliariai kursuoti garlaiviai maršrutu Klaipėda–Karaliaučius.

Iš vaikystės pramogų H. Scheu'ui įsiminė maudynės Baltijos jūroje. Pasak jo, pasiekti neriją anuomet buvo galima vežimu, persikeliant kroviniu keltu arba persiriant puikiomis irklinėmis valtėmis nuo Šiaurinio rago ar Balasto aikštės. Iš žiemos vaikiškų pramogų minimi šliuozinėjimai rogutėmis bei pačiūžomis. Su bendraamžiais gražiomis žiemos dienomis jis itin mėgdavę šliuozinėti nuo įtvirtinimo pylimo, kuris buvo netoli jų namų, prie Liepojos vartų. Pastarasis pylimas, besiplečiant miestui, buvo nulygintas arba panaudotas statybvietsiems užpilti (p. 13).

Anot H. Scheu'aus, čiuožyklos į Klaipėdos miestą atėjusios gana vėlai. Pirmoji vieša čiuožykla, kurioje visa Klaipėda išmokusi čiuožti, buvo ne kas kita kaip negili pelkė tarp miesto išdinės ir kapinių, dar kitaip vadinta Trilapė (*Dreiblatt*), nes vasarą šioje vietoje gausiai augdavę dobilai. Kita vaikų pamėgta čiuožyklos vieta – buvę pilies grioviai prie turgavietės (p. 12).⁸

Kitas įdomus Klaipėdos miesto XIX a. vid. kasdienybės epizodas yra susijęs su miesto ganiava. Pasak H. Scheu'aus, anuomet miestas galvijams ganyti užmiestyje nuomojo dideles ganyklas, kurios driekėsi nuo Liepojos vartų iki Girulių bei Didžiojo Tauralaukio. Vasarą, kiekvieną rytą auštant, senas kuprotas piemuo lietuvis, lydimas padėjėjo bei šuns, su didžiule kaimene traukdavo pro Liepojos vartus. Piemeniui papūtus ragą, iš visų kiemų pro atvertus vartus ir vartelius šuoliais sulėkdavusios karvės, kurių galiausiai susiburdavo iki 400 galvijų kaimenės. Vakare reguliariai piemuo kaimenę parvesdavo ir išskirstydavo po tvartus. Kaip tvirtina H. Scheu'us, miesto ganiava liovėsi dėl vis gausėjusių skundų, kad karvės po savęs gatvėje, taip pat ir ant šaligatvių, palikdavusios pernelyg daug mėšlo (p. 14).

Kitas trumpas autoriaus vaikystės atsiminimų fragmentas yra susijęs su *Kontinentine blokada*. Jis labai gerai prisimena tuos laikus, kai pro jų namus traukdavo nesibaigančios vieninkinių rusiškų rogių su įkinkytais mažais, gauruotais arkliais vilkstinės. Savininkai, kuriems dažniausiai priklausydavo po tris arba keturias statinėmis ir maišais pakrautas roges, įsisukę į neraugintą avikailį, vaikštinėdavo šalia vilkstinių (p. 24).

Ryškus dvarininko vaikystės prisiminimas susijęs ir su didžiuoju Klaipėdos gaisru. H. Scheu'us pamena, kad buvęs tamsus 1854 m. spalio 4 d. vakaras, maždaug 6 valanda vakaro, kai panaktiniai pranešė apie gaisrą. Tuomet jie su tėvu išėjo laukan ant namo laiptų ir Balasto aikštės pusėje, kuri anuomet dar nebuvo užstatyta, išvydo gaisrą, kuris dėl stipraus šiaurės vėjo itin greitai plėtėsi. Netrukus pasirodė žmonės, kurie jo tėvo prašėsi priimami kartu su visais jų daiktais. Tą vakarą į Scheu'ų namus buvo atvesti 3 šeimos draugo Overlanderio vaikai. Tad, pasak H. Sch-

⁸ Šioje vietoje vėliau atsirado iki šiol esanti Trilapio gatvė.

eu'aus, jie tą naktį praleido pokštaudami bei linksmindamiesi ir kartu panikuodami dėl žmonių atnešamų blogų naujienų. Apie vidurnaktį vaikai išgirdo duslų trenksmą, kuris sudrebino visą jų namą – taip, anot H. Scheu'aus, griuvo liepsnojantis Šv. Jono bažnyčios bokštas (p. 16).

Tuomet per gaisrą sudegė ir jų lankyta mokykla. Vaikiškas džiaugsmas dėl sunaikintos mokyklos truko neilgai, nes vėliau mokykla buvo įkurdinta erdvoje Šaulių salėje, kuri buvo padalyta į klases lentinėmis pertvaromis. H. Scheu'us gana sąmojingai priduria, kad dėl viršuje buvusių atvirų erdvių mokytojų balsai, kaip, beje, ir baudžiamų mokinių riksmi, anuomet sklandė po visas klases (p. 17).

H. Scheu'aus memuaruose rasta naujų žinių apie anglikonų bažnyčią bei jos bendruomenę. H. Scheu'us buvo vedęs Klaipėdos pirklio ir laivininko J. Schultzo ir anglės Marijos (Maria) Walton dukterį Marie Jane. Uošviai ir jo sužadėtinė tuomet lankė Klaipėdos anglikonų bažnyčią, tad ir pačiam jauniui esą ne kartą teko lankytis angliškos pamaldose. Jo uošvis šioje bažnyčioje ėjo ne vien bažnyčios vyresniojo pareigas, kurios jį įpareigojo besibaigiant pamaldoms surinkti aukas. Jis esą buvęs pirmasis, kuris ėmėsi rūpintis bažnyčios statybos reikalais. H. Scheu'us nurodo faktą, kad uošvis savo vardu buvo nupirkęs sklypą anglikonų bažnyčios statybai. Kai uošvis mirė, bažnyčia esą vis dar stovėjusi ant sklypo, kuris kadastrė buvo įtrauktas Schultzo pavarde. Po uošvio mirties anas sklypas kaip palikimas atiteko jo anūkams, t. y. H. Scheu'aus vaikams. Pastarasis kaip teisėtas jų atstovas minimą sklypą perleido Klaipėdos miestui (p. 31–32).

Aptariamuose memuaruose neišvengta ir Klaipėdos laivininkystės temos. Keliuose puslapiuose yra aprašytas Klaipėdos burlaivių suklestėjimo ir jų smukimo laikotarpis. Nepaisant to, kad čia pasakojama visiems gerai žinoma istorija, į keletą aplinkybių vis dėlto verta atkreipti dėmesį. H. Scheu'us pažymi, kad tarp Klaipėdos laivininkų atsirado vos keletas, kurie tinkamu laiku pajuto konkuruojančią garlaivių grėsmę burlaiviams ir suspėjo savo burlaivius pelningai parduoti. Tuo tarpu dauguma tokių kaip jo tėvas ar uošvis manė, kad anksčiau ar vėliau pigi vėjo jėga nurungs brangią anglį, ypač plaukiant į tolimus reisus. Išstūmę bei nukonkuravę burlaivius, garlaiviai nuskurdino daugumą Klaipėdos laivininkų. Kaip tam tinkantį pavyzdį H. Scheu'us nurodė savo tėvą, kuris per keletą metų neteko 10 000 M, bei uošvį, kuris, išskyrus skolas, prarado viską ir buvo priverstas paskelbti bankrotą. Anuo laiku buvo pasipylusi lavina siūlymų parduoti laivus už juokingas kainas. Kadaisė sėkmingų derybų metu laivą buvo galima nupirkti už 24 000 M, o minimumu laiku jo kaina tesiekė vos 3000 M (p. 28–29).

Jau minėta, kad H. Scheu'us 1873 m. buvo įsigijęs Lėbartų, o vėliau – 1889 m. – Šilutės dvarą. Jam pradėjus ūkininkauti tuose dvaruose, ryšys su Klaipėda nenutrūko. Visų pirma jį su Klaipėda siejo užimamos aukštos valdininko pareigos, taip pat kiti svarbūs įsipareigojimai. Tačiau ir be to atsirasdavo progų apsilankyti mieste. Memuaruose nurodoma, kad tarp dvarininkų buvęs paprotys ar įprotis šeštadienio popietėmis atvykti į Klaipėdą, į Seifertui, vėliau Kalkui priklausiusią kavinę. Čia jie tarp 4–6 val. gerdavę kavą ir kalbėdavęsi apie žemės ūkio reikalus. Po to visi vykdavę į miestą apsipirkti, o vakare vėl susitikdavę *Union* viešbutyje, kur prie alaus bokalo toliau šnekučiuodavęsi, lošdavę kortomis. H. Scheu'us prisimena, kad į *Union* viešbutį dažnai užsukdavęs ir apskrities viršininkas (*Landrat*) p. Cranzas. Tačiau jis visuomet ateidavęs vėlai. Beje, pastarasis viešbutį apleisdavęs tik 4 val. ryte ir, be to, labai nenoriai. Kai *Union* viešbutis užsidarydavęs, visi patraukdavę ieškoti kitų užėigų, kad galėtų su p. Cranzu išlenkti pastarojo taip mėgtą visą seriją *šnapso*. H. Scheu'us pažymi, kad jis gerdavęs labai saikingai, todėl visuomet likdavęs blaivus. Užtat landratą Cranzą jam tekdavę pargabenti namo, dažnai apie 4 val. ryto. Beje, šiam tai nė kiek nesukliudydavę jau 6 val. ryto kartu su ministru leisti į ilgą kelionę po apskritį. Vis dėlto pasitaisydavę atvejų, kai podagros kankinamas ponas landratas buvęs priverstas keletą savaičių praleisti lovoje (p. 87–88).

XIX a. antrosios pusės Klaipėdos kasdienio gyvenimo epizodai H. Scheu'aus autobiografiuose atsiminimuose atsiskleidžia per asmeninę dvarininko patirtį ir savitą aplinkos regėjimą. Šie

praecties fragmentai puikiai įsilieja į bendrą istoriografijos suformuotą Klaipėdos kasdienybės vaizdą, jį papildo patraukliomis marginalijomis.

Vergangenheitsepisode der Stadt Memel in der Erinnerungen des Dr. Hugo Scheu

Zusammenfassung

Im vorliegenden Beitrag wird die Erinnerungen des Heydekruger Gutsbesitzers, hohen ostpreussischen und memelländischen Beamten, des bekannten Kulturträgers und des Gesellschafter Dr. Hugo Scheu (1845-1937) über die Stadt Memel und die Umgegend dargestellt. In der Bibliothek der Akademie der Wissenschaften in Vilnius befinden sich unter Bestandsnummer F 170-389 (Hugo-Scheu-Archiv) die 180 Maschinenschreiben, d. h. die autobiographischen Memoiren des Dr. Hugo Scheu, die aber noch nicht publiziert oder besprochen waren. Die erwähnten Erinnerungen waren in viertem Jahrzehnt des 20. Jahrhundert beendet schreiben und der Zeitraum der Ereignisse umfasst 1850-1930. In der Erinnerungen des Dr. H. Scheu kann man die Nachrichten über die Erholungs- und Unterhaltungplätzen um die Stadt Memel, ebenso über die besonderen Ereignisse wie die Zeit der Kontinental Sperre oder der grosse Brand der Stadt Memel und vielen anderen interessanten Marginalien aus der Vergangenheit der Stadt Memel und der Umgegend zu finden.